

A szemléletformálás nehézségei

Néhány éve egy természetismereti szaktábor szervezése és programja kapcsán írtam arról, hogy iskolánkban – a nyolcosztályos Németh László Gimnáziumban – első és második évfolyamon természetismeretet tanulnak a diákok. Az alapfogalmak és ismeretek elsajátításán kívül a tantárgy szemléletet kíván nyújtani. Nemcsak természetszerető, hanem a természetre, környezetre érzékenyen reagáló tanulókat akartunk és akarunk nevelni.

Mert mi a kritikus pont? „...a halmozódó bizonyítékok ellenére a »nem cselekvés« választása tulajdonképpen az a választás, hogy folytatjuk, sőt fel is gyorsítjuk a gondatlan környezetrombolást” – olvasható ezzel kapcsolatban Al Gore Méréleg a Föld című könyvében.

Mit is tettünk a cselekvés érdekében? Az évi két „kötelező” természetismereti kiránduláson nagyon sok megfigyelést végeztünk. Alapvető szempont a természetbarát viselkedés – a lehető legkisebb beavatkozás a természet rendjébe –, a diákok a növényeket helyben határozzák meg növényhatározóval, illetve rajzokat készítenek. A rovarokat, bogarakat – a jobb megfigyelés érdekében – rövid időre gyűjtik csak össze a csoportok, s meghatározás után a gyűjtés helyén szabadon engedik azokat. Gyűjteni csak terméseket, kőzeteket, kavicsokat gyűjtenek, amivel a földrajz szertárt gyarapítják. Nagyon valószínű, hogy diákjaink a családi kirándulásról sem fognak letört ágakkal, letépett virágokkal hazatérni. Úgy gondoltuk, hogy bár ez sem kevés, ennél többet kell elernünk. A természetért, környezetért tenni is kell.

Erre többféle lehetőséget kínálunk a gyerekeknek:

1. iskolánkban gyűjtőláda szolgál a használt elemek gyűjtésére;

2. néhány tanulónk a Központi Légkörfizikai Intézet – Savas Eső Mérése Iskolai Mérőhálózat – szervezésében csapadékméréseket végez;

3. iskolánkban két környezetvédelmi szakkör működik évek óta a legkülönbözőbb feladatokkal;

4. a Biofilter Környezetvédelmi Kft. gyűjti a háztartásokban keletkezett – rákkeltő anyagokkal teltített – sütőolajat, melyet zárt, műanyag hordókból összegyűjtünk, majd a Kft. elszállítja, kezeli és újra-

hasznosítja azt (vegyszerek, műtrágyák). Tehát mifelénk ez a veszélyes hulladék nem kerül a lefolyókba. Nagyjából ebben a gyűjtésben rendszeresen 25–30, alkalomszerűen pedig szintén ugyanennyi tanuló és mintegy 8–10 tanár vesz részt.

Ezek után úgy gondoltam, hogy minden rendben van. Am egy év végi dolgozatírás ismét elgondolkodtatott. A 2/A. osztályban az évi anyagot *A víz és a vízpart élővilága* című fejezettel zártuk. A tanulók megismerkedtek a vizek parányi élőlényeivel, a vízinövényekkel, a vízparti fákkal, madarakkal, természetes vizeink védelmével. Duna-parti kirándulást szerveztünk, videofilmeket néztünk meg, mikroszkópos vizsgálatokat folytattunk. Az összefoglalás után egy szabványos témazáró dolgozatra készültek a gyerekek. Tesztkérdésekre, rajzokra, szövegkiegészítésre. Tehát egy kicsit váratlanul érte őket a cím: *A víz és az ember*. A műfaji megkötés nélküli dolgozatot huszonkilenc tanuló írta meg. Az, hogy milyen ötletesen és szépen fogalmaztak, az elsősorban a magyartanárt dicséri. Ami engem különösen izgatott, kiderül-e a dolgozatokból valami abból a bizonyos szemléletformálásból? Megérik-e a tanulók, hogy milyen fontos a vizek védelme? A kérdést valamilyen formában mindegyik tanuló érintette. Íme, néhány szemelvény a válaszokból:

– „Ha az emberek nem szemetelnének annyit, nagyon szép és jó lehetne a környezetünk.”

– „Az ember ott irtja a természetet, ahol éri.”

– „Az emberek egyre több gyönyörű helyet tesznek tönkre.”

Ezek a mondatok arról szólnak: *nem én*, hanem az emberek szennyezik és teszik tönkre a vizet és környékét. Nekem nincs közöm hozzá, az emberek a bűnösök! Ami egyben a felelősség elhárítását is jelenti.

Más:

– „Szennyezzük a vizeinket, irtjuk az élővilágukat, pedig bolygónkon az élet víz nélkül lehetetlen volna.”

– „Én szeretném, ha az emberek jobban vigyáznának a vizekre!”

– „Mi, emberek, egyre pusztítjuk élőlényeinket.”

– „Hogy mi az élvezet abban, hogy az emberek szennyezik a vizet, azt nem tudom megérteni.”

– „A víz az életet jelenti. Hát vigyázzunk rá!”

– „A szennyezés nem túl biztató a jövőre nézve. Tegyük ellene, amíg lehet!”

Ezeknél a mondatoknál a tanulók közösséget vállalnak az emberrel: „mi, emberek”, érzik a saját felelősségüket: „tegyünk ellene, amíg lehet!”

Két tanulónál a globális szemléletet látam felcsillanni:

– „...pedig bolygónkon az élet víz nélkül lehetetlen volna.”

– „Nemzetközi összefogásra van szükség. Egy vagy két ország nem tud sikeresen megküzdeni a vizek védelmének problémájával.”

Azt hiszem, ezekből a kiragadott mondatokból főleg én tudok következtetéseket levonni, hiszen két éve tanítom a szóban

forgó tanulókat. Érzem ki az, aki egy-egy újsághír alapján válaszolt, ki az, aki komolyan átérezte a kérdést, s ki az, aki esetleg azt írta, amiről úgy gondolta, hogy ezt várják tőle. Tulajdonképpen két dolgot állapítottam meg:

1. Még mindig van, aki kívülről szemléli az embereket, s a kérdésben magát nem érzi felelősnek.

2. A tanulók nem fogalmazták meg határozottan, mit is lehetne csinálni. Pedig közülük néhányan gyűjtik az olajat, a használt elemeket...

Nem fogalmazták meg azt sem, mit *ne* tegyünk: Ne mossuk a család kocsját a patakban, folyóban. Ne szemeteljünk stb.

Persze nem tudom, igazán elvárható-e mindez a 11–12 éves gyerekektől, amikor sok felnőtt sem képes erre.

A dolgozatokat természetesen megbeszéltük a tanulók körében, s szóban – miután már gondolkodtak a témán –

már-már megnyugtattak a válaszaikkal.

Ami viszont nem zárta ki azt, hogy én is újragondoljam, milyen feladatokkal tudom legjobban alakítani a szemléletüket.

A cél még távoli, de szép:

„Szeresd a Földet jóakarattal,

Ne rongáld és ne uzsorázd ki erejét,
Mert nem játékszerünk, hanem otthonunk,
Mit át kell adnunk gyermekeinknek.”

(Szent-Gáli Kata)

Hecz Istvánné

*1. Még mindig van,
aki kívülről szemléli
az embereket, s a kérdésben
magát nem érzi felelősnek.
2. A tanulók nem fogalmazták
meg határozottan,
mit is lehetne csinálni.
Pedig közülük néhányan
gyűjtik az olajat, a használt
elemeket... Nem fogalmazták
meg azt sem, mit ne tegyünk:
Ne mossuk a család kocsját
a patakban, folyóban.
Ne szemeteljünk stb.*